

ОКРЕМА ДУМКА (ЗБІЖНА)

**судді Конституційного Суду України Олега Первомайського у справі за конституційною скаргою Приватного підприємства „Генеральний будівельний менеджмент“ про відповідність Конституції України (конституційність) пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України
(щодо гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини)**

Другий сенат Конституційного Суду України (далі – Конституційний Суд) 14 лютого 2024 року ухвалив Рішення у справі № 3-41/2023(87/23) за конституційною скаргою Приватного підприємства „Генеральний будівельний менеджмент“ про відповідність Конституції України (конституційність) пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України (щодо гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини) № 1-р(II)/2024 (далі – Рішення), яким визнав вказані оспорювані приписи такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

На підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“, § 74 Регламенту Конституційного Суду України вважаю за потрібне викласти окрему думку (збіжну) щодо Рішення та низки значущих для цього провадження понять та явищ.

Що ухвалив Конституційний Суд

1. Конституційний Суд у Рішенні дійшов висновку:

„Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункт 2 частини другої, частину третю статті 321 Господарського процесуального кодексу України в тім, що вони унеможливають: 1) подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення після десяти років із дня

набрання законної сили рішенням національного суду; 2) поновлення строку судом на подання заяви про перегляд рішення національного суду“.

2. Із короткої назви та змісту мотивувальної і резолютивної частин Рішення слідує, що воно стосується процедури екстраординарного перегляду судового рішення національного суду в зв'язку з ухваленням рішення не будь-якою „міжнародною судовою установою“, про яку є згадка в частині п'ятій статті 55 Конституції України, а лише про процедуру перегляду рішення національного суду в зв'язку з ухваленням рішення Європейським судом із прав людини.

Під „чинним міжнародним договором“ (стаття 9 Конституції України) у контексті цього конституційного провадження розуміється цілком конкретний міжнародний договір – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), ратифікована Законом України „Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції“ від 17 липня 1997 року № 475/97–ВР зі змінами (далі – Закон № 475).

З огляду на предмет та обсяг конституційного контролю розуміння приписів статті 9, частини п'ятої статті 55 Конституції України щодо інших міжнародних договорів, учасником яких є Україна, та/або міжнародних судових установ, рішення яких має юридичне значення для України, залишилось поза межами цього провадження.

Права, що гарантовані статтею 55 Конституції України та міжнародні зобов'язання України

3. Звісно, цю справу можна розглядати як ще одну з низки справ щодо права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України.

Однак такий підхід не в повній мірі розкриває сенс та зміст Рішення, предмет та обсяг конституційного контролю.

Осердям конституційного питання, яке мав розв'язати Конституційний Суд у цьому провадженні, була перевірка пункту 2 частини другої, частини третьої

статті 321 Господарського процесуального кодексу України (далі – оспорювані приписи Кодексу) на відповідність приписам частини першої статті 9, частини п'ятої статті 55 Конституції України.

Тобто Конституційний Суд у Рішенні мав визначитись, чи є можливим з огляду на міжнародні зобов'язання України за Конвенцією встановлення в пункті 2 частини другої статті 321 Господарського процесуального кодексу України (далі – Кодекс) десятирічного строку та неможливості його поновлення судом (частина третя статті 321 Кодексу), що в окремих випадках (сплив десяти років) унеможлиблює не лише зміну рішення, ухваленого національним судом, а й навіть саме відкриття за заявою особи провадження з перегляду рішень національного суду в зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції.

Конституційний Суд дійшов висновку, що оспорювані приписи Кодексу не відповідають, насамперед, приписам частини першої статті 9, частини п'ятої статті 55 Конституції України, оскільки суть права, гарантованого частиною п'ятою статті 55 Конституції України, полягає не лише в можливості звернення особи до Європейського суду з прав людини та ухвалення ним рішення, у якому може бути встановлено порушення конвенційного права або низки прав цієї особи, а й у створенні умов для можливості виконання Україною всіх без винятку рішень Європейського суду з прав людини у спосіб здійснення екстраординарного перегляду рішень, що ухвалені національними судами.

4. Слід визнати, що тривалий строк проваджень у Європейському суді з прав людини впливає на юридичну визначеність, а тому встановлений у пункті 2 частини другої статті 321 Кодексу десятирічний строк нібито мав би забезпечити стабільність та визначеність у відповідних відносинах. Зрештою існування строку для екстраординарного перегляду остаточних судових рішень у певній мірі відповідає відомому принципу остаточності судового рішення (*res judicata*).

Однак ні Конституція України, ні Закон № 475 не містять приписів, які слугували б надійною підставою для визначення у Кодексі десятирічного строку,

після спливу якого особа позбавлена права на екстраординарний перегляд рішення національного суду в межах гарантованого приписом частини п'ятої статті 55 Основного Закону України права на звернення до міжнародної судової установи для захисту свого права.

Окрім того, можна констатувати, що оспорювані приписи Кодексу не прямо обмежують Європейський суд із прав людини у строках розгляду справ проти України, оскільки після спливу десятирічного строку, визначеного у пункті 2 частини другої статті 321 Кодексу, особа позбавлена права на перегляд рішення національного суду у зв'язку з ухваленням рішення Європейським судом із прав людини.

Для повноцінного розуміння вад оспорюваних приписів Кодексу важливим є й те, що велика кількість заяв проти України, що їх з різних причин подають до Європейського суду з прав людини, зумовлює завантаженість та тривалі за часом провадження в Європейському суді з прав людини.

Тому на виконання вимог Конституції України та Рішення Верховна Рада України має у такий спосіб унормувати відносини з виконання рішень Європейського суду з прав людини, щоб особа, на користь якої Європейський суд із прав людини ухвалив рішення, у якому встановлено порушення конвенційного права або прав особи, мала ефективний доступ до екстраординарного перегляду рішення, ухваленого національним судом.

5. Конституційний Суд слушно відтермінував у Рішенні втрату оспорюваними приписами Кодексу чинності з огляду на те, що ці приписи сформульовано так, що предмет регулювання пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Кодексу є ширшим за предмет конституційного контролю в цьому провадженні.

Ураховуючи наведене, Верховна Рада України на виконання Конституції України та Рішення має внормувати лише ті відносини, що стосуються подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням рішення Європейським судом із прав людини.

Загальні висновки та міркування

6. Конституційний Суд намагається демонструвати стриманість та повагу до Верховної Ради України, уникаючи у своїх рішеннях про визнання актів парламенту такими, що не відповідають Конституції України, чітких формулювань бажаного тексту припису закону, який, на думку органу конституційного контролю, відповідатиме приписам Основного Закону України.

Конституційний Суд у таких випадках керується міркуванням про те, що законотворча діяльність з ухвалення законів є конституційним повноваженням саме Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні (статті 75, пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України) з урахуванням того, що закони та інші акти права, які ухвалює парламент, мають розвивати, конкретизувати й деталізувати конституційні приписи та не повинні їм суперечити.

7. Важливо розуміти й те, що, розвиваючи, конкретизуючи та деталізуючи в законах конституційні приписи та виконуючи рішення Конституційного Суду, єдиний орган законодавчої влади в Україні має керуватись вимогами розумності та визначеності приписів права, які він формулює в законах, оскільки приписи мають бути чіткими, точними та передбачними за своїм змістом та юридичними наслідками їх застосування. Тому приписи законів, що ухвалює Верховна Рада України, не мають бути відтворенням лозунгів з виступів політиків, бути схожими на цитати з фантастичних творів, а тим більше не повинні виглядати як написи на паркані або на стіні *Facebook*.

У контексті цього провадження та предмета конституційного контролю в ньому, на мою думку, виглядають нерозумними такі можливі зміни до Кодексу, за якими визначений в оспорюваних приписах Кодексу строк на подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення буде збільшений з десяти років до п'ятнадцяти або більше років. Такі зміни до Кодексу будуть не лише дискусійними в аспекті їх

розумності, а й небажаними, оскільки національне законодавство у будь-який спосіб не має ставити під сумнів сенс ухвалення Європейським судом із прав людини своїх рішень.

У Рішенні вказано на вимогу визначення в Кодексі розумного строку на подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, а таким строком може бути й строк у шість місяців, однак відраховувати його потрібно від, наприклад, дня ухвалення рішення Європейським судом із прав людини.

Суддя
Конституційного Суду України

Олег ПЕРВОМАЙСЬКИЙ